

INSPIRATIEDAG LEVENDE FOLKLORE

OP 30 JANUARI 2016
IN CULEMBORG

Het gaat niet goed met de Nederlandse folkloredans en -muziek. Groepen verdwijnen en de aanwas van nieuwe jonge leden is minimaal. Daarom wordt het tijd dat de oudere folkloristische groepen hun kennis overdragen en vastleggen. Ook moet er nagedacht worden over manieren om jonge mensen te interesseren voor folkloredans en -muziek. Dit unieke erfgoed mag immers niet verloren gaan. Daarom is het Landelijk Overleg Levende Folklore opgericht. Hierin participeren vertegenwoordigers van de belangrijke landelijke organisaties. Hun eerste activiteit was het organiseren van een Inspiratiedag Levende Folklore. Op termijn wil het Landelijk Overleg Levende Folklore de Nederlandse folkloredans en -muziek op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed in Nederland plaatsen.

INSPIRATIEDAG LEVENDE FOLKLORE

Zo'n honderdtien folkloreliefhebbers kwamen op zaterdag 30 januari in Culemborg bij elkaar voor deze eerste inspiratiedag. Deze dag werd georganiseerd met steun van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland en was bedoeld om de deelnemers handvatten aan te reiken en hen te ondersteunen bij het doorgeven en delen van hun kennis van folklore.

Een kort optreden van Ralda uit Raalte als opening zette meteen de sfeer. Het bestond uit een drietal korte dansen: een duet, een kinderdans en een dans voor twee paren. Bij deze dansen wordt gebruik gemaakt van Nederlands dansmateriaal, maar ze zijn speciaal voor de dansers van Ralda gemaakt. In de workshops later op de dag kwamen de verschillende aspecten van deze dansen aan de orde.

PRESENTATIE EN PODIUMVAARDIGHEDEN

Na een kort welkomstwoord door Arie Koelemij, voorzitter van het Landelijk Overleg Levende Folklore, waarin hij uitlegde wat de bedoeling van de dag was, volgde de eerste workshop. Dit was een workshop presentatie en podiumvaardigheden, verzorgd door Doron Lenferink. Doron is een danseres die na een aantal jaren bij het Internationaal Danstheater gedanst te hebben drie jaar in Slowakije heeft gewoond en gedanst. Wat haar in Slowakije opviel, was hoe de folklore bij de Slowaken in het bloed zit. Haar waarneming is dat dit in Nederland absoluut niet het geval is, zij heeft de indruk dat Nederlanders zich eerder generen voor hun folkloristisch erfgoed.

Ze begon haar workshop met het onderstrepen van het belang dat je je als danser of muzikant te allen tijde bewust moet zijn van je aanwezigheid op het podium, niet alleen tijdens het dansen maar ook bij de opkomst, het applaus en het aflopen. Het is niet alleen van belang dat je je bewust bent van je eigen aanwezigheid maar je moet ook 'voelen' waar je mededansers zijn. Het is heel belangrijk hierover duidelijke afspraken te maken. Geholpen door de kinderen van Ralda, demonstreerde ze hoe je op een eenvoudige manier afspraken kunt maken voor het applaus in ontvangst nemen en aflopen. Door de aanwezigen werden vervolgens allerlei andere voorbeelden hiervoor aangedragen. Doron benadrukte dat dit allemaal goed is, maar dat het belangrijk is dat je dat bewust en het samen met je mededansers en muzikanten doet.

Hierna leerde ze de deelnemers een korte Slowaakse dans aan, waarbij het buigen onderdeel is van de choreografie. Het was een pittige dans met een stevig tempo, die opmerkingen uitlokte dat men wel erg veel informatie moest onthouden. Dit bevestigde Doron, maar zij vertelde dat optreden altijd een optelling is van heel veel informatie. Opkomst, danspassen, mededansers, muziek, timing, buigen et cetera, alle onderdelen van een optreden zijn belangrijk.

Na het instuderen van de danspassen begint volgens Doron pas het echte repeteren, namelijk het je eigen maken van de dans met alle elementen die daarbij horen.

Na deze workshop volgde een lekkere lunch waarbij volop werd nagepraat over de eerste workshopronde, maar waar het ook leuk was om elkaar weer te zien en te spreken. Na de lunch begonnen er twee nieuwe workshops.

MUZIKAAL BEGELEIDEN

De muzikanten onder de deelnemers gingen onder leiding van Annika Meinsma samen met de muzikanten van Ralda in een aparte zaal musiceren. Zeven accordeons en trekzakken, twee violen, een grote bas, een 'drum', een saxofoon, trombone, blokfluit en een paar zangstemmen. Er ontstond een gelegenheidsorkest van muzikanten uit verschillende folkloregroepen. Samen studeerden zij verschillende meerstemmige stukken in.

Een van de stukken was een 'Walsje in circa 7 kilometer'. Bij dit stuk was de inspiratie van de componist: hoe en hoe snel rijd je een afstand van 7 km. Het stuk begint langzaam eenstemmig, dan meerstemmig om ten slotte in een vlot en vrolijk tempo te eindigen. Je als muzikant afvragen of de dansers de muziek wel bij kunnen houden, nog los van de choreografie, vereist goed overleg met de dansleiding! Iedere muzikale begeleider weet natuurlijk wel van wangen met de wals, maar hier werd geoefend op de juiste motoriek, om de melodie mooi over de akkoordenschema's heen te spelen.

Dan de 'Keperen Schots'. Schotse dansen hebben een specifieke harmonische begeleiding, die voor de deelnemers nieuw was. Dit stuk was vooral interessant voor de accordeon- en trekzakspelers, en de bassist.

Een derde muziekstuk dat werd ingestudeerd was de 'Boerenbont'. Deze dans, geschreven door de Brabantse folkgroep De Veulpoepers, kent drie verschillende motieven, die in het-

zelfde tempo worden gespeeld. De muziek is hier niet helemaal van linksboven naar rechtsonder uitgeschreven, maar wordt alleen aangegeven als motief 1, 2 en 3. De volgorde moet je er als muzikant met de hand bij zetten. In dit stuk zat een instinker, want bij het slot wordt motief 2 niet gespeeld. Het is van het grootste belang dat dit ook daadwerkelijk wordt overgeslagen, omdat anders de dansers in de war raken. Uiteindelijk is het het handigst als de muzikant het stuk helemaal uit zijn hoofd speelt, als één 'lied', want dan gaat het vanzelf. De Boerenbont werd gaandeweg het oefenen steeds leuker: er kwamen liedteksten tevoorschijn die deels als solo, deels in een duet, deels in koor als refrein werden meegezongen. Aan het eind van de dag werd 'Boerenbont' door alle muzikanten gespeeld tijdens de gemeenschappelijke dans.

Bij Ralda wordt gewerkt met losse dansen, met choreografieën, en met series. Het orkest studeert eerst de stukken in en bepaalt dan zelf het tempo. Daarna wordt met de dansers geoefend, waarbij natuurlijk het tempo moet worden afgestemd op de dansers. Er is sprake van tempowisselingen en muzikale motiefjes, waarbij iedereen dezelfde vertragingen en versnellingen en stijlen moet hanteren. Een voorbeeld daarvan is de 'Scheve schaats', bestaande uit twee stukjes muziek, de ijspolka en de ijswals. Ook dat werd natuurlijk met zijn allen even uitgetoet, om te ontdekken dat iedereen op een andere manier vertraagt bij een muziekstuk.

De muzikanten moesten hard aan het werk in deze workshop, want het is niet gemakkelijk om zulke stukken à vue te spelen. Voor de deelnemers was deze workshop een unieke gelegenheid om met andere collega's en instrumenten dan gebruikelijk te spelen en zich te laten inspireren door deze ongebruikelijke samenstelling. Maar de workshop van anderhalf uur vloog om en de deelnemers konden er nog niet genoeg van krijgen: een halfuurtje erbij en de nog eens extra geoefende nummers spelen kostte nauwelijks nog moeite. Al die tijd zag je blije en dan weer soms ernstige gezichten, helemaal opgaand in de muziek.

Helemaal aan het eind van de workshop deelde Annika nog een paar nieuwe stukken uit die thuis uitgetoetst konden worden, waardoor de muzikanten in hun eigen folkloregroep ook iets nieuws konden inbrengen.

DANSEN MET KINDEREN

In de grote zaal vond gelijktijdig de workshop 'Dansen met kinderen' plaats, verzorgd door Lieke Kiekebosch, Valérie Leunissen en de kinderen van Ralda. Er werden een paar dansen aangeleerd waarbij alle deelnemers met de kinderen mee konden doen. Vooral de Engelse dans bleek voor de meeste volwassenen een lastige te zijn. Dit was vooral interessant in verband met de kritiek op de ingewikkelde Slowaakse dans van Doron Lenferink in de ochtend. Het bevestigde Dorons betoog over de noodzaak van focus gedurende de hele dans.

Lieke en Valérie vertelden tussen het dansen door over de opbouw van de dansen die de kinderen leren. Veel gaat spelenderwijs. De kinderen worden uitgedaagd zelf stukjes te verzinnen die vervolgens in een dans worden verwerkt. Hierdoor krijgen de kinderen een eigen inbreng, dit is erg belangrijk wil je jongeren betrekken bij de folkloredans.

Ralda heeft meerdere kindergroepen, een algemene en een optreedgroep. Hierdoor kunnen kinderen kiezen of ze alleen willen dansen of ook willen optreden, niet alle kinderen willen namelijk optreden, sommigen willen alleen dansen. Als je ze verplicht tot optreden, is het risico groot

dat ze afhaken. Het is een probleem bij kindergroepen dat een substantieel deel van de kinderen na de basisschool afvalt. Dit heeft tot gevolg dat de twaalf- en dertienjarige kinderen die overblijven in een groep komen met grote leeftijdsverschillen. Daarom start Ralda dit jaar met een aparte groep voor jongeren vanaf twaalf jaar. Op deze manier hoopt men de kinderen vast te houden tot het moment dat ze mee kunnen doen met de ouderen. Er komt voor deze groep geen minimaal aantal leden. Als het nodig is worden er speciale dansen ontwikkeld om deze kinderen toch op te kunnen laten treden.

De dansen voor de kindergroep worden trouwens steeds speciaal ontworpen, onder andere omdat er maar weinig jongens dansen, waardoor de traditionele parendansen niet bruikbaar zijn. De deelname van jongens en mannen is bij alle leeftijden een probleem. Voor hen is dansen vaak niet stoer genoeg. Lieke en Valérie hopen dat populaire televisieprogramma's zoals *So you think you can dance* en *Dance battle* jongens zullen aanzetten om te gaan dansen.

Na de workshop 'Dansen met kinderen' splitsten de deelnemers zich in twee groepen. Een groep volgde de workshop 'Choreografieren van Nederlandse dans' en de andere groep schoof aan bij de workshops 'Kostuumonderhoud' en 'Festivalrichtlijnen' IOV/CIOFF.

CHOREOGRAFIE

Guus van Kan begon met te vertellen dat folkloredans alles te maken heeft met beleving. Een oorspronkelijke Nederlandse volksdans bestaat volgens hem niet. De folkloredansen zoals we die nu kennen, komen allemaal voort uit improvisaties door dansende mensen. Ze zijn pas in een later stadium vastgelegd en daarna verworpen tot Nederlandse folkloredans.

De workshop stond in het teken van vasthouden en loslaten. Het eerste deel ging over vasthouden. De deelnemers kregen de volgende vraag voorgelegd: wat inspireert mensen om te dansen? Er kwamen verschillende antwoorden, zoals: muziek en gezelligheid. Guus voegde eraan toe dat je bij volksdansen aan elkaar mag zitten. Men houdt elkaar minimaal bij de hand vast, maar je hebt ook de danshouding, de heup-schouderhouding en de kiekeboehouding.

De beleving van traditionele dans op het podium zetten, is een hele opgave. De moeilijkheid van deze opgave heeft volgens Guus ook te maken met het vastleggen van de traditie: 'Het moet zo, en niet anders'.

'Alles wat je vastlegt, maak je dood. Daar haal je het leven uit. Toch is er altijd iemand begonnen. Die is gaan improviseren op muziek, waar uiteindelijk dan zo'n vastgelegde dans uit voortgekomen is.'

Dit was het bruggetje naar het tweede gedeelte van de workshop, over loslaten. Hierin werd uitgelegd welke mogelijkheden er zijn, hoe ver je kunt gaan in het loslaten.

- Behoud de passen, maar laat de richting los.
- Kijken naar de buurlanden. Een voorbeeld hiervan is de boerenplof. Je kunt jezelf verrijken met passen van de burens.
- Gaan werken met taferelen: de zee, kermis, carnaval. Hierdoor wordt een theateraal element aan de dans toegevoegd.
- De traditionele muziek loslaten.
- Alles loslaten, maar wel Nederlandse thema's gebruiken.

Doordat we altijd al leentjebuurs gespeeld hebben, dat zit in onze traditie, kunnen we dat nu ook doen, bijvoorbeeld bij de Balkan. In Nederland en in de rest van West-Europa wordt bijna altijd in paren gedanst, maar waarom zouden we niet op een rij gaan dansen zoals op de Balkan wordt gedaan? Dit heeft als voordeel dat het mannentekort, waardoor veel parendansen niet meer

gedanst kunnen worden, geen probleem meer is. Dit illustreerde Guus door met de deelnemers de 'Hakke Tone' op een rij te dansen, waardoor een heel nieuwe dans ontstond.

Een tweede improvisatie die Guus met de deelnemers deed, ging uit van aanraken. Omdat het aanraken, de interactie tussen twee dansers, een van de belangrijkste elementen van het dansen is, vroeg hij de deelnemers in paren een serie van acht keer elkaar de hand geven en de hand aannemen te bedenken. Ieder paar deed dit op een andere manier. Als je deze opdracht aan een groep jongens geeft, krijg je een heel andere serie dan wanneer je het aan een gemengde groep vraagt, aldus Guus.

Al snel was te zien dat de acht paren die meededen allemaal een eigen reeks bedachten. Vervolgens liet Guus op een eenvoudige manier zien hoe zo'n serie gebruikt kan worden in een dans. Deze improvisaties zijn volgens Guus van groot belang, omdat zij de dansers de kans geven zelf iets in de dans in te brengen. Zoals ook bij de workshop 'Dansen met kinderen' werd gezegd, is dat belangrijk voor de betrokkenheid, om er een 'eigen dans' van te maken.

Het eerste deel van de laatste dans bestond uit een oefening met schorten. De mannen legden een opgevouwen schort over hun rechterarm en de vrouwen moesten deze al dansend afpakken. Ook al was het aanvankelijk even wennen, iedereen ging er actief mee aan de slag. Het was de bedoeling om elkaar vanuit deze opdracht in beweging te krijgen door middel van improvisatie.

Ten slotte vertelde Guus ook nog over het belang van stilstaan tijdens een optreden. Door een deel van de dansers stil te laten staan, komt de focus van het publiek op de mensen die wel dansen te liggen. Dit kan als stijlmiddel een dans versterken.

Ter afsluiting van de workshop werden alle drie de dansen nog een keer herhaald.

KOSTUUMONDERHOUD

In een kleinere zaal gaf Arriane Zeijlemaker aan een kleine vijftientig deelnemers haar workshop 'Kostuumonderhoud'. Hier werd ingegaan op het eeuwige spanningsveld tussen conserveren en gebruiken van kostuums. Een spanningsveld dat ook bij veel andere vormen van immaterieel erfgoed voorkomt. Het ging bij deze presentatie dus niet om textielreparatie van kostuums, kappen en mutsen en dergelijke. Dat is meer iets voor deskundigen.

In het gebruik kunnen de kostuums door allerlei factoren beschadigen:

- Fysieke krachten, zoals vervormen, deuken, scheuren, kreuken en onnodige slijtage
- Water, bijvoorbeeld door condens of lekkage
- Brand
- Dieven en vandalen
- Ongedierte zoals zilvervisjes, motten, en tapijtkevers
- Licht (UV- en IR-straling)
- Verontreiniging
- Verkeerde temperatuur
- Verkeerde relatieve luchtvochtigheid
- Dissociatie, het verlies van kennis en informatie over de kostuums

Op al deze factoren ging Arriane in, waarbij zij tips aandroeg hoe deze beschadigingen voorkomen kunnen worden.

Ongedierte zal moeten worden bestreden. Dat kan door de kostuums in doorzichtig plastic te verpakken met zo min mogelijk lucht en dit pakket in een normale vriezer minimaal tien dagen aaneengesloten in te vriezen. Dan eerst laten ontdooien alvorens het kostuum uit te pakken. Voorzichtig stofzuigen. Het is natuurlijk altijd beter om te voorkomen dan te genezen. Dat kan

door het schoonhouden van de ruimte, door ventilatie, met behulp van cederhout, door aantrekkelijke stoffen, zoals wol, af te schermen en voedingsbronnen weg te nemen.

Ook licht en straling kunnen kostuums beschadigen. Ultraviolette straling veroorzaakt verkleuring, het zichtbare licht veroorzaakt veroudering van het materiaal en infrarode straling warmte en uitdroging.

Verontreiniging door vlekken is natuurlijk te voorkomen door zorgvuldig om te gaan met de kostuums en niet te eten of te drinken wanneer je een kostuum draagt.

Verkeerde temperatuur en luchtvochtigheid kunnen schimmels laten ontstaan, dan krijgt het kostuum 'het weer'. Dat is er nooit meer uit te krijgen. Het proces kan wel worden gestopt door de stof vijf dagen in te vriezen.

Dissociatie is een reëel gevaar. De kennis en informatie behelst zowel het correct dragen van het kostuum, bijvoorbeeld door plooiën, als het op de beste manier bewaren ervan. Bij opslag zijn er verschillende mogelijkheden.

HANGEND

Kan het wel hangen? Op welke hangers? Niet proppen, zorg voor voldoende ruimte en ventilatie. Zorg dat de verschillende kledingstukken elkaar niet kunnen beschadigen. Dek het rek af met bijvoorbeeld een laken, tegen stof. Gebruik houten hangers of gewatteerde knaapjes.

LIGGEND

In koffer, doos of box. Stop ze niet te vol! De onderste stukken worden geplet. Liggend bewaren is goed voor kostuums die plat zijn of gevouwen kunnen worden, en voor accessoires. Als je kostuums plat legt, laat de doos, de koffer of de box dan ook plat liggen.

Het is belangrijk om kritisch te kijken naar het materiaal dat je kiest voor opslag. Met plastic zakjes moet je bijvoorbeeld uitkijken, er zitten weekmakers in en ze geven vaak kleurstoffen af. Gebruik polyethyleen.

Een tip voor het poetsen van sieraden: gebruik geen brasso, maar eenvoudige poetsdoekjes.

FESTIVALRICHTLIJNEN

In deze workshop, die werd gegeven door Wim de Croon en Geert Nijhof, werd ingegaan op de verschillende festivals die in Nederland georganiseerd worden. Daar zijn festivals bij die jaarlijks, tweejaarlijks en eens in de vier jaar georganiseerd worden.

De festivals kampen met een aantal problemen:

- Sterk teruglopende bezoekersaantallen
- Minder interesse in folklore in het algemeen
- Hoge kosten voor organisatie
- Een verwend publiek
- Teveel festivals en andere activiteiten (concurrentie)
- Folklore wordt vaak oubollig genoemd

Er zijn ook veel festivals verdwenen. Om de situatie te verbeteren, moet er op alle fronten samengewerkt worden en gezocht naar vernieuwing. Dat moet ook naar buiten uitstralen. Bij het organiseren van een festival moet vraag en aanbod van de groepen bij elkaar komen. Een goede communicatie begint met het uitwisselen van gegevens, ook in het Frans, Duits, Engels en Spaans. Daarbij aangeven:

- Welke faciliteiten er geboden worden op het gebied van voeding en overnachting en of er zakgeld wordt verstrekt (CIOFF)
- Of er excursies zijn en of er vrije tijd is en hoe die wordt ingevuld

Geef ook tijdig een programma voor elke dag. Maak afspraken over verzekeringen en aansprakelijkheid en geef duidelijkheid over live-muziek. Zorg voor een aanmeldformulier en geef duidelijk aan welke informatie er moet worden verstrekt om in aanmerking te komen voor selectie. Blijf contact houden met de aanmeldgroepen en bij afwijzing: laat weten of je hun informatie bewaart voor toekomstige festivals.

De beoordeling van de groepen verschilt per festival. Accepteert men elke stijl? Er wordt rekening gehouden met wat het publiek wil en gezorgd voor verscheidenheid, qua groepen en culturen.

Er is een groot aanbod van groepen en daardoor zijn er via samenwerking veel mogelijkheden. Gebruik het IOV en CIOFF, vraag om hulp en referenties en trek ze na. Denk goed na over visa-procedures en risico's.

Voor groepen die mee willen doen aan een festival:

- Zorg voor een goede presentatie, alsof je gaat solliciteren.
- Verstrek actuele informatie, die er verzorgd uitziet en weet ook iets over de geschiedenis van de groep.
- Benadruk waarom jouw groep uniek is. Onze dansen op klompen zijn in het buitenland heel bijzonder! Geef ook aan welke festivals jullie al bezocht hebben.
- Geef een uitvoerige beschrijving van de dansen en de kostuums.
- Zorg voor goede foto's in hoge resolutie en voor actueel videomateriaal. Liever geen statige foto van de groep voor een mooi gebouw, maar een foto van de dansgroep in beweging. Dat ziet er dynamischer uit. Laat ook het plezier zien.
- Zoek naar een combinatie van traditionele en bewerkte dansen en naar goede muzikale begeleiding, met verschillende instrumenten. Verras de mensen.

- Bestudeer de festivalcondities.
- Bedenk hoe je gaat reizen (bus/vliegtuig)
- Zoek uit of er een reiskostenvergoeding wordt verstrekt.

Kortom: wees overtuigd van de eigen kwaliteiten en presenteer je ook zo.

FOLKLORE ALS IMMATERIEEL ERFGOED

Voordat de dag met dans werd afgesloten, gaf Ineke Strouken, directeur van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, haar visie op erfgoed. Zij benadrukte dat folklore niet alleen kostbaar erfgoed is, maar ook kwetsbaar erfgoed. In 2012 heeft Nederland de UNESCO Conventie ter Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed ondertekend. Hierdoor is het immaterieel erfgoed tegenwoordig ook een tak van erfgoed. In tegenstelling tot materieel erfgoed, waarbij deskundigen bepalen of iets op een monumentenlijst komt of in een museumcollectie wordt opgenomen, zijn het bij immaterieel erfgoed de beoefenaars zelf die bepalen of hun erfgoed waardevol is en dus moet worden doorgegeven aan toekomstige generaties. Zij zijn het ook die de verantwoordelijkheid dragen voor het doorgeven van hun kennis.

Folklore is een vorm van immaterieel erfgoed. De kennis zit in de harten, hoofden, handen, en bij de folkloristen ook in de voeten. Het is levend erfgoed. Als de traditie niet meer wordt beoefend, gaat de kennis verloren en is het later bijna niet meer mogelijk deze terug te halen.

Momenteel verdwijnt de kennis van de folklore snel en daarom zal het Landelijk Overleg Levende Folklore er hard aan moeten gaan trekken om de kennis die nu nog aanwezig is bij de folkloristen te borgen voor de toekomst. Daarbij is het van belang om jongeren de ruimte te bieden om de folklore aan te passen aan de tijd. Voor elke generatie opnieuw moet folklore

betekenis krijgen. Door er een stolp omheen te zetten en te bepalen dat het per se moet blijven zoals het was, teken je het doodvonnis van de folklore.

Immaterieel erfgoed is immers met behoud van kernwaarden toekomst geven. Over die kernwaarden moeten wij met zijn allen nadenken. Maar wij moeten ook jongeren de kans geven om er hun eigen draai aan te geven. Immaterieel erfgoed is dynamisch erfgoed, het is erfgoed van vroeger, maar ook van nu en de toekomst.

GEZAMENLIJK OPTREDEN

Ter afsluiting van de dag danste Ralda nog drie dansen, gevolgd door een dans waaraan iedereen deelnam. De muzikanten die aan de workshop muzikaal begeleiden hadden deelgenomen, speelden daarbij samen met de muzikanten van Ralda. De overige deelnemers mengden zich tussen de dansers van Ralda.

Nadat iedereen was uitgedanst, was er onder het genot van een drankje alle gelegenheid na te praten over de geslaagde inspiratiedag. Een aantal van de quotes die gedurende de dag en de borrel te horen waren zijn:

- Mooi om te leren samen op dezelfde manier en op hetzelfde tijdstip te buigen.
- Geleerd om je steeds bewust te zijn van hoe je erbij staat in je groep: van opkomst van achter de coulissen tot en met de afgang!
- Ja, uit je comfortzone komen: is even wennen hoor!
- Nieuwe choreografie leren is leuk, maar dan tegelijk ook nog denken aan je podiumpresentatie. Eerst het een leren en als dat goed gaat het andere, dat gaat beter volgens mij.
- Sommige nieuwe dingen doen we al, maar het is goed te ervaren dat je dus vernieuwend bezig bent en op de goede weg bent.
- Jonge mensen binnenhalen, hoe pak je dat aan? Is niet alleen een probleem van ons, maar van meer organisaties, op welk gebied dan ook.
- Muziek maken in een grotere groep met verschillende instrumenten (vooral met de bas): top!
- Wij moeten onze schouders er onder zetten om de Nederlandse folklore niet te laten verdwijnen. Dat zou toch eeuwig zonde zijn!